

dialogism, vital meaningful activity, social and personal significance of the child's creative activity and psychological comfort.

The research and experimental block is realized by the appropriate levels of the out-of-school education content: informative and cognitive, active and transformative, and reflexive and creative.

The applied block of the out-of-school education content involves the formation of such groups of abilities among the senior preschool children as: informative and motivational, intellectual and creative, organizational and operational, social and communicative, search and projective. The criteria and indicators of the assessment of the senior preschool child's creative orientation are defined by the level differentiation of assimilation of the out-of-school education content: dominating, expressed, unstable, latent.

The author states that the out-of-school education content needs to be improved by the contradiction of the philosophical imperatives "contents" and "form" that are inseparable and interdependent. The content of out-of-school education is directed at the personality's full development, new social experience formation based on the child's desires taking into account his or her abilities. It is noted that the implementation of the out-of-school education content one should begin with the pupils of preschool age, providing their early development and the selection of personal creative directions.

The prospects for further research are described in the experimental verification of the article of structural and functional model of the content of out-of-school educational establishment activity.

Key words: *out-of-school education, content of out-of-school educational establishment activity, structural and functional model, senior preschool child, senior preschool child's creatively directed personality*

УДК 37.013.42

Н. Є. Тимошенко

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРОФЕСІЙНА САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Наразі науковці привертають увагу до питання подальшого професійного зростання та професійної компетентності особистості фахівця. Проблема професійної самоорганізації людини в нинішньому соціокультурному вимірі посідає центральне місце. Особливістю професійної самоорганізації є те, що фахівець свідомо й цілеспрямовано використовує та вдосконалює складові структури особистості у професійній діяльності, яка спрямована на розв'язання навчальних і професійних завдань. У статті обґрунтовано особливості професійної самоорганізації фахівця як одного з дієвих засобів підвищення професіоналізму та професійної компетентності.

Ключові слова: *об'єкт, мета, засоби, процес, результат, професійна компетентність, професійна самоорганізація.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що відбуваються наразі в житті суспільства, стосуються всіх сфер його діяльності й існування, зокрема освітньо-професійної сфери як основоположної компоненти формування світогляду особистості. Сучасна освіта, орієнтуючись на ринок праці, відносить до пріоритетів сьогодення вміння оперувати такими

соціальними й інноваційними технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодих спеціалістів до нових професійних ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними особистими та професійними знаннями, але й бути готовим змінюватись особистісно та професійно, пристосовуватися до нових вимог сучасного ринку праці, оперувати та намагатися управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення з нагальних питань, навчатись упродовж всього життя.

Наразі відсутні вагання в тому, що професійна компетентність фахівця це не лише один з тих чинників, що сприяють модернізації змісту професійної діяльності соціальних педагогів, даний чинник лише доповнює той перелік просвітницьких інновацій та класичних підходів, які допомагають спеціалістам гармонійно поєднувати позитивний професійний досвід для надання допомоги різним категоріям населення.

Аналіз актуальних досліджень. Значну цінність при аналізі наукових робіт, присвячених проблемі професійної самоорганізації, мають науково-педагогічні дослідження вітчизняних та російських авторів: О. Дубасенюк, Н. Дуднік, С. Морозова, Т. Новаченко, В. Філоненко, Д. Чернилевського, Л. Шабуніна, Т. Шрейбер.

Питання самоорганізації особистості є предметом дослідження багатьох учених: С. Аміров, В. Арюткін, В. Донцов, М. Курна, Н. Попова, Г. Сериков, І. Трофимова, Н. Тутишкіна, Я. Устинова, Л. Шабунін.

Характеристика компетентнісного підходу в соціальній сфері показала, що компетенція – це характеристика посади спеціаліста, а компетентність – інтеграційна якість особистості, яка орієнтована на вирішення тих поставлених задач, що визначаються її посадовою інструкцією. Слід зазначити, що проблема професійної самоорганізації особистості в науковій літературі висвітлена здебільшого в контексті міждисциплінарного синтезу знань про особистість та її взаємодію з оточуючим середовищем.

Мета статті. Це і спонукало нас до теоретичного обґрунтування професійної самоорганізації соціального педагога як одного із засобів підвищення професійної майстерності та компетентності.

Виклад основного матеріалу. Висвітлюючи питання професійної самоорганізації соціальних педагогів, ми будемо опиратися на педагогічні, психологічні наукові розробки у сфері заявленої теми. Перш ніж говорити про один із багатьох засобів підвищення професіоналізму соціального педагога – професійну самоорганізацію, варто уточнити та проаналізувати поняття «самоорганізація». У педагогіці та психології наразі відсутнє єдине науково обґрунтоване визначення даного поняття. У різних наукових та науково-методичних джерелах по даній проблематиці самоорганізація розглядають як: *процес* (С. Брайнес, А. Напалков, Б. Юдін та ін.); *результат*, характеристика потенційних можливостей структурування й

видозміни всіх складових складної відкритої системи (О. Марусова, О. Первушина, П. Риженков, Н. Тутишкіна та ін.)

Наукові підходи до самоорганізації як характеристики особистості та її здібностей, акмеологічної характеристики суб'єкта діяльності визначають самоорганізацію саме з цієї позиції. Виділені підходи до розгляду процесу самоорганізації доповнюють один одного, тому в низці визначень об'єднались обидві позиції (У. Р. Ешбі та ін.) [9].

Вітчизняні науковці [1; 2; 8; 10] трактують поняття «самоорганізація» як здатність особистості організувати себе та свою діяльність.

Так, самоорганізація може виявлятися у: активності особистості та обґрунтуванні мотивації до дії; цілеспрямованості до планування власної діяльності; самостійності та швидкості прийняття відповідальності та рішень; критичній оцінці результатів власної діяльності; почутті обов'язку за весь процес.

Досліджуючи проблему самоорганізацію, російська вчена Н. Попова акцентувала увагу на теоретичних підходах даного поняття в різних науках, таких, як: менеджмент, філософія, психологія, педагогіка, акмеологія, кібернетика, фізіологія (С. Амірова, І. Раченко, О. Санісімов, В. Сластьонін та ін.). Авторка визначає самоорганізацію як властивість особистості використовувати власні інтелектуальні й емоційно-вольові риси для вирішення важливих завдань, які вимагає її професійна діяльність [9] та наголошувала при розгляді сутності самоорганізації про особливу значимість з позиції *особистісно-діяльнісного підходу*. Натомість Н. Лосева самоорганізацію розглядає в межах *кібернетичного підходу* як систему, що самоорганізується й розуміється як комплексна, складна та динамічна система, яка здатна за зміни зовнішніх і внутрішніх умов функціонування зберігати чи вдосконалювати свою організацію з урахуванням минулого досвіду [5]. Така система здатна адаптуватися до середовища, що змінилося, і виявляти прагнення до встановлення рівноваги із зовнішнім оточенням.

На думку російських науковців А. Морозова та Д. Чернилевського, самоорганізацію особистості варто розглядати через зміну особистісної саморегуляції – рух *від саморегуляції гомеостатичної* (тобто адаптивної), *зумовленої силою зовнішніх регуляторів* (вимог навчальної програми, права, моральних норм, традицій та ін.) до *регуляції свідомими, цілеспрямованими, зумовленими внутрішніми регуляторами* – обов'язком, совістю, іншими високими почуттями й тими моральними нормами, які особистість сприйняла як цінності та спеціально розвивала би в собі як принципи власної поведінки та ставлення до світу й до себе самої [6].

Інші думки припускають російські вчені С. Кульневич та О. Бондаревська. Науковці розглядають самоорганізацію як процес переведення свідомості та самосвідомості фахівця з режиму відтворення дії в режим концентрації власної практики [3]. Науковець В. Арюткін

зазначає, що «для того, щоб організувати себе як особистість (фактично виховати себе), необхідно організувати свою діяльність так, щоб ця діяльність була цілеспрямованою, виваженою, мала особисті перспективи, була раціональною та оптимальною у відношенні часу і простору» [2, 23]. С. Ельканова розглядає її як структурний елемент такої групи прийомів самовиховання, як «самовплив» [9]. Тому основними формами самоорганізації вважає: самоконтроль; самозвіт і самоаналіз; самопостереження; самоінструкування й самооцінка.

Розкриття змісту поняття «самоорганізація» стало підґрунтям для аналізу поняття «професійна самоорганізація особистості».

Професійна самоорганізація в дослідженнях із психології та педагогіки [4; 5] розглядається як показник особистісної зрілості. Так, В. Філоненко зазначає, що професійна самоорганізація – це здатність фахівця свідомо й цілеспрямовано використовувати й удосконалювати значущі складові структури особистості в діяльності, яка спрямована на розв'язання навчальних, професійних та особистісно значущих завдань [8]. А вітчизняний науковець О. Дубасенюк визначає об'єкт професійної самоорганізації фахівця, мету та засоби.

На процес професійної самоорганізації соціального педагога діє безліч факторів протягом життя, які різняться: за якістю впливу і ступеню інтенсивності; формування професійної самоорганізації, яке обумовлене динамікою розвитку особистості в цілому і в кожному окремому випадку набуває особливий характер; складний, багатоаспектний процес, що має індивідуально-своєрідну траєкторію.

Професійну самоорганізацію розглядає і у своїй роботі російський дослідник Л. Шабунін. Науковець наголошує на тому, що це може бути здатність фахівця до «самовирощування» власних внутрішніх ресурсів, тобто особистісних структур свідомості, що надають гуманний зміст його діяльності [9]. Такої самої думки дотримується й вітчизняний дослідник Н. Дуднік [4]. Іншої думки дотримується вітчизняна дослідниця Т. Новаченко [9], яка вважає, що професійна самоорганізація фахівця – це взагалі ціла система, а самоуправління, педагогічна рефлексія та професійна компетентність є елементами цієї системи. Це саме можна сказати і про професійну самоорганізацію соціального педагога як засобу підвищення професіоналізму та компетентності у професійній діяльності.

Продуктивність професійної самоорганізації соціального педагога багато в чому залежить від попереднього, загальнокультурного й особистісного розвитку, глибини власного самопізнання, сформованості самої особистості, наявного власного досвіду цілеспрямованої самозміни та ін.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, професійна самоорганізація соціальних педагогів ми розглядаємо як спроможність фахівця самостійно встановлювати мету й завдання та вміти

їх поетапно вирішувати, також цей процес контролювати та здійснювати аналіз отриманих результатів з метою подальшого як особистісного розвитку, так і професійного. Тому в процесі підвищення професіоналізму фахівця важливо зробити акцент на формування та здатність здійснювати самоорганізацію та професійну самоорганізацію у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Саморазвитие творческой конкурентноспособной личности менеджера / В. И. Андреев. – Казань : СКАМ, 1992. – 207 с.
2. Арюткин В. Б. Формирование способности к самоорганизации, самоуправлению и саморегуляции у будущего музыканта-педагога : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Виктор Борисович Арюткин. – Казань, 1998. – 264 с.
3. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-на-Дону : [б. и.], 1999. – 560 с.
4. Дуднік Н. Уміння професійної самоорганізації як засіб підвищення адаптованості першокурсників до умов навчання у вищій школі [Електронний ресурс] / Н. Дуднік // Вісник Львівського ун-ту : в 4-х ч. – Львів, 2009. – С. 81–88. – Вип. 25. – Ч. 4. – Сер. Педагогіка. – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VLNU/Ped/2009_25-4/10_Dudnik.pdf.
5. Лосева Н. М. Саморозвиток викладача вищої школи : навч. посіб. / Наталя Миколаївна Лосева. – Донецьк : ДонУ, 2003. – 336 с.
6. Морозов А. В. Креативная педагогика и психология : учеб. пособ. / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – М. : Академический Проект, 2004. – 560 с.
7. Соціальна педагогіка : словник-довідник / [Т. Ф. Алексєєнко, Ю. М. Жданович, І. Д. Зверева та ін.] ; за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.
8. Тимошенко Н. Є. Професійне самовдосконалення соціального педагога : навч. посіб. / Тимошенко Н. Є. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2016. – 128 с.
9. Троценко Н. Є. Професійне самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Троценко Наталія Євгенівна. – К., 2012. – 243 с.
10. Тимошенко Н. Є. Вступ до спеціальності: соціальна робота. Модуль 2 : навч. посіб. / Тимошенко Н. Є. – К. : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. – 264 с.

РЕЗЮМЕ

Тимошенко Н. Е. Профессиональная самоорганизация как средство повышения профессиональной компетентности социального педагога.

Сейчас ученые привлекают внимание к вопросу дальнейшего профессионального роста и профессиональной компетентности личности специалиста. Проблема профессиональной самоорганизации человека в нынешнем социокультурном измерении занимает центральное место. Особенностью профессиональной самоорганизации является то, что специалист сознательно и целенаправленно использует и совершенствует составляющие структуры личности в профессиональной деятельности, направленной на решение учебных и профессиональных задач. В статье обоснованы особенности профессиональной самоорганизации социального педагога как одного из средств повышения профессиональной компетентности.

Ключевые слова: объект, цель, средства, процесс, результат, самоорганизация, профессиональная компетентность, профессиональная самоорганизация

SUMMARY

Tymoshenko N. Professional self-organization as a means of improving professional competence of social teachers.

Currently, scientists draw attention to the issues of further professional growth and professional competence of the individual specialist. The problem of professional human self in the present socio-cultural dimension occupies a central place. The peculiarity of professional self-organization is that expert knowingly and intentionally uses and improves components of the personality structure in professional activities aimed at addressing educational and professional tasks.

In the article the features of professional self-organization of the social pedagogue as a means of increasing professional competence are highlighted.

Characteristics of competency approach to vocational education showed that competence is characteristic and integrative quality of a person, focused on solving real problems, stemming from its position.

It should be noted that the problem of professional self-identity in the scientific literature is covered primarily in the context of interdisciplinary synthesis of knowledge of the person and his interaction with the environment.

The process of self-organization of professional activity of a social pedagogue is influenced by many factors throughout life, that are different: the quality and degree of intensity of exposure; formation of professional self, which is caused by the dynamics of the individual as a whole and in each case takes on a special character; complex, multidimensional process, following its internal logic and that the individual has a peculiar trajectory.

Professional self-organizing of a specialist is a system whose elements are: self-governing, professional competence, pedagogical reflection. The same may be said about self-organization of professional social pedagogue as a means of increasing professional competence.

Self-organization of professional social workers is the ability to determine purpose and priorities, organize their gradual solution to monitor this process and analyze the results obtained to further development, improvement of necessary professional skills, abilities and can be seen as a means. Therefore, in the professional competence of the expert is important to focus on the formation and the ability to self-organization and self-organization in professional careers.

Key words: object, aim, equipment, process, result, self-organization, professional competence, professional self-organization